

قوم‌نگاری نیازها و اعمال اطلاعاتی عشایر کوچ‌نشین طایفه بابادی ایل بختیاری

فریبرز فروتن: دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، پردیس بین‌الملل، تهران، ایران (نویسنده مسئول). fariborz_foroutan@yahoo.com
حمیدرضا جمالی مهموئی: دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۶
پذیرش: ۱۳۹۷/۳/۱۰

زمینه و هدف: پژوهش حاضر به منظور شناسایی نیازها و اعمال اطلاعاتی عشایر کوچ‌نشین طایفه بابادی انجام گرفته است. **روش پژوهش:** این پژوهش با استفاده از روش تحقیق قوم‌نگاری که شیوه و روش مطالعات مردم‌شناسی است انجام شده است و از مشاهده و مصاحبه نیمه ساختاریافته با بیست نفر از عشایر برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. **یافته‌ها:** شیوه زندگی به نحو چشمگیری فرایند اطلاع‌یابی و کسب اطلاعات عشایر را هدایت و کنترل می‌کند. عشایر منابع غیررسمی اطلاعات را به منابع رسمی ترجیح می‌دهند و استفاده از مجراهای رسمی در اولویت بسیار پایین قرار دارد. عشایر بیش از همه نیازمند اطلاعات واقعی برای رفع مشکلات زندگی روزمره خویش در زمینه اموری مثل بهداشت و دامداری هستند. اغلب عشایر برای کسب اطلاعات اولیه در یک موضوع خاص، به شیوه شفاهی و عمدتاً تعامل با دیگران متوسل می‌شوند و ارتباط با دوستان، خویشاوندان، و ریش سفید و کدخدای محله در زمره این موارد هستند. کدخدا و بزرگان نقش مهمی به عنوان منابع اطلاعاتی دارند و ملاک اعتماد عشایر به افراد به عنوان منابع اطلاعاتی تا حدی مبتنی بر شناخت آنها از افراد است. **نتیجه‌گیری:** عشایر به دلیل محدودیت در دسترسی به منابع اطلاعاتی رسمی (مثل منابع مکتوب و کتابخانه و غیره) هنوز تا حد زیادی مبتنی بر فرهنگ شفاهی و ارتباطات فردی هستند و نیاز است تا برنامه درستی برای رفع نیازهای آنها از طریق خدمات اطلاعاتی رسمی صورت گیرد و مشکلات دسترسی آنها به اطلاعات رفع شود.

کلیدواژه‌ها: نیازاطلاعاتی، اعمال اطلاعاتی، عشایر، دانش بومی، قوم‌نگاری، رفتار اطلاعاتی

مقدمه

رفتارهای انسان از انگیزه‌ها و نیازهای اطلاعاتی او شکل می‌گیرند و انسان همواره نیازهای گوناگونی دارد و برای برآوردن نیازهایی تلاش می‌کند که اهمیت بیشتری در زندگی او دارند (نوکاریزی و داورپناه، ۱۳۸۵). نیاز اطلاعاتی، از مهم‌ترین نیازهای انسان به عنوان یک ارگانیزم زنده و پیچیده، است. این نیازها را می‌توان پیرامون دو محور اصلی اطلاعات انسان درباره خود و اطلاعات انسان درباره محیط پیرامون و پدیده‌های آن دسته‌بندی کرد (بابایی، ۲۰۰۷، نقل از محمدی، سپیدنامه، عباداله عموقین، ۱۳۹۵). اطلاعات به خودی خود به سراغ فرد نمی‌آید و شخصی که نیاز اطلاعاتی دارد احتمالاً در جستجوی اطلاعات برمی‌آید (داورپناه، ۱۳۸۶). نیازهای اطلاعاتی موجب کنش‌هایی می‌شوند که رفتار اطلاع‌یابی هستند. رفتار اطلاع‌یابی از فعالیت‌های اساسی بشر است که به یادگیری، حل مسئله و تصمیم‌گیری کمک می‌کند و شامل هدف، روش، ابزار جستجو و شیوه‌های دسترسی به اطلاعات است (Wilson and Streatfield, 2001). هدف رفتار اطلاع‌یابی این است که فرد در زمان مناسب به اطلاعات

صحیح و موثق به شکلی قابل استفاده دست یابد (اسدی و همکاران، ۱۳۸۶). در عین پیشینه غنی حوزه رفتار اطلاع‌یابی، صاحب‌نظران مختلفی از جمله ساولینن (Savolainen, 1995) و چتمن (Chatman, 2000)، معتقدند که رفتار اطلاع‌یابی نمی‌تواند همانند یک مفهوم چترگونه همه رفتار اطلاعاتی فرد را به ویژه وقتی که در بافت زندگی روزانه مطرح می‌شود، در برگیرد. از این رو واژه اعمال اطلاعاتی^۱ پیشنهاد شده است (Carey, McKechnie and McKenzie, 2002; McKenzie, 2003). رفتار اطلاع‌یابی، بیشتر جنبه شناختی و فردی دارد، در حالی که در اعمال اطلاعاتی، تأکید بر بافت زندگی اجتماعی و فرهنگی است و برخی آن را به عنوان شیوه زندگی، مورد بررسی قرار می‌دهند (Savolainen, 1995). به عبارتی، شیوه زندگی به عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌های روزمره و ارزیابی متقابل آن‌ها، معیارهای کلی برای ارجحیت دادن و استفاده از منابع و مجراهای گوناگون را تأمین

^۱Information practices

عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور ایفا می‌کنند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و پژوهش حاضر به دنبال مطالعه اعمال اطلاعاتی عشایر است.

علت تأکید بر اعمال اطلاعاتی به جای رفتار اطلاعاتی در مورد مطالعه عشایر این است که پیش‌فرض اساسی اعمال اطلاعاتی بر این اصل استوار است که اطلاع‌یابی و بازیابی اطلاعات، متأثر از عوامل شناختی، اجتماعی و فرهنگی است (Savolainen, 2007). و محیط استفاده از اطلاعات، بافت اجتماعی یا محیطی است که درون آن افراد زندگی و کار می‌کنند. در واقع محیطی است که افراد در آن تصمیم می‌گیرند چه اطلاعاتی در زمان مشخص برای آنها سودمند است. همه فعالیت‌های اطلاعاتی درون بافت اجتماعی شکل می‌گیرد. در بیشتر موارد درون همین بافت کاربران درباره ارزشمندی و مفیدبودن اطلاعات تصمیم می‌گیرند (داورپناه و سالاری، ۱۳۹۰). در چنین محیطی به پژوهش‌هایی برای یافتن راهی برای طراحی بهتر نظام‌های اطلاعاتی و ارتباطی به منظور پشتیبانی افراد در رفتار و اعمال اطلاعاتی مورد علاقه آنها نیاز است. براساس الگوی اعمال اطلاعاتی در زندگی روزمره مک‌کنزی (McKenzie, 2003)، نوع نیازهای اطلاعاتی و منابع اطلاعاتی مورد نظر برای افراد مختلف، بر حسب شرایط محیطی و اجتماع متفاوت است و فرایندهای جستجو، استفاده از اطلاعات به صورت اجتماعی شکل می‌گیرند و تمامی اعمال انسان اجتماعی است و از تعامل بین اعضای جامعه سرچشمه می‌گیرند (McKenzie, 2003). عشایر از جمله اقشاری هستند که به دلیل ساخت سنتی- اجتماعی و شیوه زندگی و خانوادگی و ظواهر فرهنگی و عرف حاکم بر جامعه آنها، موجب گردیده است که نیازهای اطلاعاتی متفاوتی داشته باشند. شرایط زندگی، عشایر را وادار می‌کند تا به جستجوی اطلاعاتی در زمینه‌ی بهداشتی، کشاورزی، دامپروری، و غیره بپردازند. باید توجه داشت که نیاز یک مقوله ارزشی است که با بافت اجتماعی و فرهنگی جوامع گره خورده است و بررسی نیازها مستلزم توجه به ارزش‌ها است. از این رو نمی‌توان بدون در نظر گرفتن نظرات، اولویت‌ها و ارزش‌های افرادی که نیازهای آنان مدنظر است، نیازهای اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داد (داورپناه، ۲۰۰۷). با توجه به این نکات، پژوهش حاضر می‌تواند با شناخت اطلاعات محیطی، نیازهای اطلاعاتی و اعمال اطلاعاتی جامعه عشایری زمینه‌ساز رفع نیازهای آنها باشد. لذا این پژوهش درصد است تا مشخص سازد که با توجه به ورود رسانه‌های ارتباطی تلویزیون، رادیو و گسترش فناوری‌های ارتباطی و بالتبع تغییر در شیوه زندگی عشایری، مشخص نیست که اعمال اطلاعاتی این

می‌نماید. اعمال اطلاعاتی، بر حوزه نوظهور بررسی‌های اطلاعات زندگی روزانه افرادی که در بافت‌های غیرعلمی، غیرحرفه‌ای فعالیت می‌کنند و در مکان‌های اجتماعی ثابت، ساکن نیستند و مسافرت می‌کنند، نیز تأکید می‌ورزد (Rothbauer, 2009). در مورد گروه‌هایی مثل عشایر، با توجه به شیوه زندگی آنها و نقش تعامل‌های اجتماعی آنها در زندگی روزانه، بسیار منطقی‌تر است که از اعمال اطلاعاتی سخن به میان آید تا رفتار اطلاعاتی.

زندگی عشایری و شیوه کوچ‌نشینی، نخستین نظام اجتماعی جامعه بشری، محسوب می‌شد. زندگی عشایر با وجود نقش مهمی که در توسعه کشور داشته‌اند و علیرغم دگرگونی‌های بسیاری که در طول قرن‌های متمادی به خود دیده‌اند، دستخوش تغییر بنیادین چندانی نشده است. دلیل آن شاید نبود راه‌های ارتباطی و پراکندگی جامعه عشایری، فقدان وسایل ارتباطی و بی‌سوادی یا کم‌سوادی اکثریت جامعه بوده است (شکور و همکاران، ۱۳۹۲). اما در دهه‌های اخیر، عشایر ایران به دلیل بهره‌مندی از بخشی از تسهیلات ارتباطی دنیای مدرن دستخوش تغییر سبک زندگی هستند که ناشی از ورود امکانات مدرن و برخورداری از زیرساخت‌های ارتباطی است (ارجمندسیاهپوش و حیدری زرگوش، ۱۳۹۱). پژوهش‌های پیشین نیز مؤید این تغییر از جمله در ساختارهایی هم‌چون همبستگی، نوآوری، فردگرایی و روحیه تعاون هستند (صلاحی اصفهانی و خجسته نسب، ۱۳۹۳). با توجه به تأثیر انکارناپذیر رسانه‌های جمعی در جامعه بشری، انتظار می‌رود که این محیط نیز بر اعمال اطلاعاتی عشایر تأثیر گذاشته باشد و زندگی عادی آنان را دستخوش تغییر کرده باشد. با این وجود شناخت کافی از اعمال اطلاعاتی این بخش از جامعه ایران به ویژه در این دوره گذار به شیوه‌های نوین ارتباطی وجود ندارد و از این رو امکان سیاستگذاری مبتنی بر شواهد نیز برای خدمت‌رسانی به این بخش از جامعه میسر نیست. عشایر که با سه عنصر قبیله (به عنوان سازمان اجتماعی)، کوچ‌نشینی (به عنوان شیوه معیشت) و دامداری (به عنوان شیوه تولید) شناخته می‌شوند (پرهام، ۱۳۶۲)، با بی‌عدالتی در دسترسی به اطلاعات و جدایی اجتماعی مواجهند. دشواری راه‌های کوچ و دسترسی سخت به مراکز اطلاع‌رسانی، تأمین نیازهای اطلاعاتی و دسترسی به اطلاعات را برای آنان مشکل کرده است که همه اینها خطر فروپاشی نظام قبیله‌ای زندگی عشایری را ایجاد کرده است (ارجمندسیاهپوش و حیدری زرگوش، ۱۳۹۱). این تغییرات در ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه می‌تواند موجب تغییر رفتار اطلاعاتی و نیاز اطلاعاتی عشایر شود. مطالعه اعمال اطلاعاتی عشایر با توجه به نقش مثبتی که در

بهداشت و درمان، مراکز آموزشی، فرهنگی و خدماتی اعلام کردند.

در خارج از کشور نیز صالح و لسیسی (Saleh and Lasis, 2011) در پژوهش خود به بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی زنان روستایی منطقه بورنو نیجریه پرداخت و به این نتیجه دست یافت که زنان روستایی مورد مطالعه به اطلاعات کشاورزی نظیر کود و بذر مرغوب و... به اطلاعات آموزشی، بهداشتی، اقتصادی سلامت و سیاسی نیاز دارند. هم چنین با توجه به رتبه‌بندی که محققان انجام دادند نیاز به اطلاعات کشاورزی از مهم‌ترین نیازهای اطلاعاتی زنان روستایی بوده و نیاز به اطلاعات آموزشی کم‌ترین اهمیت را دارا بوده است که آن هم به دلیل نبود امکانات آموزشی در این منطقه و نبود آموزش و تحصیل علم مخصوصاً برای فرزندان دختر بود است.

جالاجا و کالا (Jalaja and Kala, 2015) تحقیقی تحت عنوان «بررسی نیازهای اطلاعاتی و نحوه دسترسی به اطلاعات کشاورزی در میان کشاورزان قبیله‌ای آتابادی، پالاکاد» انجام دادند. در این پژوهش پژوهشگران به بررسی نیازهای کشاورزان، رفتارهای اطلاعاتی آنان، وضعیت منابع اطلاعاتی و کانال‌های ارتباطی موجود و همچنین مشکلات موجود در اطلاع‌یابی کشاورزان، پرداختند. آنها به این نتیجه دست یافتند که مهم‌ترین نیازهای اطلاعاتی کشاورزان نحوه تهیه بذرهای کشاورزی و سموم کشاورزی بود. همچنین بی‌سوادی، ناآگاهی از مراکز اطلاعاتی، فقر زبان، کمبود درآمد، فقر گسترده از مشکلات موجود بود.

از نظر روش‌شناسی نیز پژوهش‌هایی را می‌توان یافت که با روش قوم‌نگاری در مورد رفتار اطلاعاتی انجام شده‌اند اگر چه تعداد آنها به فراوانی پیمایش و تحقیقات کیفی عام نیست. به عنوان مثال تحقیقی جدید که روی رفتار اطلاعاتی مسلمانانی که از اسلام به دین دیگر تغییر دین داده‌اند در کانادا انجام شده است (Guznik, 2017) و یا پژوهشی قدیمی که روی رفتار اطلاعاتی مراجعان یک درمانگاه (Pettigrew, 1999) انجام شده است. پژوهش‌های قوم‌نگارانه حوزه رفتار اطلاعاتی اما هیچکدام از لحاظ موضوعی مرتبط با پژوهش حاضر نیستند. آثاری که در اینجا مرور شد مرتبط با رفتار اطلاعاتی عشایر یا گروه‌های مشابه مثل کشاورزان و روستائیان بود.

با مرور پژوهش‌هایی که در ایران انجام شده‌اند، بیشتر جای خالی بحث در زمینه نیازها و رفتارهای اطلاعاتی عشایر برای

جامعه چگونه است و دانش بومی و رسانه‌ها و مجاری رسمی و غیر رسمی چه نقشی در اعمال اطلاعاتی عشایر در زندگی روزمره، دارند. در این راستا، پژوهش حاضر می‌کوشد با شیوه‌ی قوم‌نگاری به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

۱. اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان، در جستجو و بازیابی اطلاعات در زندگی روزمره شامل چه مواردی است؟
۲. انگیزه عشایر بختیاری خوزستان از جستجوی اطلاعات چیست؟
۳. چه عناصری بر اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان تاثیرگذار هستند؟
۴. دانش بومی و منابع غیررسمی چه نقشی در اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان دارند؟
۵. عشایر بختیاری خوزستان در بهره‌گیری از اطلاعات مورد نیاز زندگی روزمره خود با چه موانع و چالش‌هایی روبرو هستند؟

پیشینه پژوهش

در خصوص رفتار اطلاعاتی عشایر دو پژوهش به طور مشخص تا کنون در ایران انجام شده است. نخستین پژوهش، مطالعه صالحی ده پادکانی (۱۳۸۸) بود که نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان عشایر کوچنده ایل قشقایی استان فارس، طایفه عمله، تیره صفی‌خانین را مطالعه کرد و نشان داد که مهم‌ترین نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان مطالب و موضوعات غیردرسی است و از میان موضوعات غیردرسی، به موضوعات فرهنگی و ورزشی اهمیت می‌دهند. پژوهش دوم، مطالعه‌ای است که محمدی، سپیدنامه، و عباداله عموقین (۱۳۹۵) به منظور شناسایی نیازهای اطلاعاتی بهداشتی و درمانی، آموزشی، مذهبی، اقتصادی، و فرهنگی زنان عشایر کوچ‌نشین شهرستان کهگیلویه انجام دادند. یافته‌های آنان نشان داد که مهم‌ترین نیاز اطلاعاتی زنان عشایر کوچ‌نشین، نیازهای اطلاعاتی بهداشتی با ۳۶٫۲ درصد بود و مهم‌ترین انگیزه آنها جهت دسترسی و جستجوی اطلاعات، رعایت نکات بهداشتی جهت کمک به خانواده برای ایجاد یک زندگی سالم‌تر با ۵۶٫۲ درصد بود. از میان منابع اطلاعاتی، رادیو بیش از منابع دیگر (۵۷٫۹ درصد) مورد استفاده قرار می‌گرفت. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که کمی بیش از نیمی از زنان عشایر از وجود کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک مرکز اطلاع‌رسانی آگاهی بسیار کمی داشتند. پاسخگویان مهم‌ترین موانع دسترسی خود به منابع اطلاعاتی را دشوار بودن راه‌های ارتباطی، کمبود زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی، نبود آشنایی با منابع اطلاعاتی، نبود دسترسی آسان به مراکز

۱ Attappady

۲ Palakkad

شهرستان لالی است. علت انتخاب گروه سنی مورد نظر این است که افرادی انتخاب شوند که از نظر جامعه بالغ و مستقل هستند، دوران دانش‌آموزی را به پایان برده‌اند و مسئولیت‌های اجتماعی که در زندگی روزمره و رفتار اطلاعاتی تأثیرگذار هستند را به عهده دارند. مزیت دیگر این گروه سنی این است که چون شامل نوجوانان و دانش‌آموزان نمی‌شود، نیازی به کسب رضایت والدین برای مطالعه آنها نیست و مسائل اخلاقی کمتری در پژوهش دخیل خواهد بود. براساس آمار اخذ شده از مرکز آمار و اطلاعات از فرمانداری شهرستان لالی، طایفه بابادی تیره عالی انور شامل ۸۰۰ خانوار و در مجموع ۴۰۰۰ نفر جمعیت است. با توجه به کیفیت بودن پژوهش، نمونه‌گیری و محاسبه حجم نمونه به سبب پژوهش‌های کمی وجود ندارد، اما نمونه به شکل هدفمند از میان جامعه انتخاب شد.

در پژوهش‌های با روش مردم‌نگاری محقق از فنونی برای گردآوری اطلاعات استفاده می‌کند که غیرانفعالی است مانند مشاهده مستقیم (از کجا و دربان آستانه، ۱۳۸۲). بنابراین برای این تحقیق از مشاهده مستقیم و مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده که از وسایل عمده مطالعات و تحقیقات مردم‌نگاری در جوامع سنتی (روستایی-عشایری) است (Creswell, 1997). در مصاحبه نیمه ساختار یافته یک سری مضمون یا پرسش‌های ابتدایی برای مصاحبه وجود دارند که مبنای مصاحبه هستند اما پژوهشگر بر حسب نیاز پرسش‌هایی دیگری را برای گردآوری اطلاعات کاملتر نیز ممکن است طرح کند. برای مشاهده و مصاحبه، پژوهشگر به دفعات به ناحیه مورد نظر سفر کرده است.

اطلاعات ارائه شده در این مقاله در بازه زمانی نه ماه (از فروردین تا آذر ۱۳۹۶) جمع‌آوری شده‌اند، اطلاعات اولیه از طریق مشاهده و مصاحبه‌های ساختار نیافته و با افراد مختلف به صورت انفرادی و گروهی جمع‌آوری شده است. در مصاحبه ساختار نیافته، گفتگو حول محورهای کلی و بدون وجود سیاهه‌ای از پرسش‌های از پیش تعیین شده انجام می‌شود. پس از این مرحله و با روشن شدن برخی از جوانب تحقیق اغلب مصاحبه‌ها به صورت نیمه‌ساختار یافته پیش رفته است. استفاده از ابزار مشاهده حجم بالایی از اطلاعات اولیه فراهم آورده که تعیین‌کننده‌ی حجم بالایی از اطلاعات اولیه فراهم آورده که تعیین‌کننده‌ی بخشی از سوال‌های مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته بوده‌اند. مصاحبه‌های انجام شده پس از ضبط صدا بر روی کاغذ پیاده‌سازی و پس از اتمام مرحله جمع‌آوری داده‌ها دسته‌بندی و نتایج استخراج شدند. همچنین در حین بازنویسی این یافته‌ها، پرسش‌های جدیدی

کسب اطلاعات احساس می‌شود. نخست این که پژوهش کیفی اکتشافی عمیقی (دست کم با روش قوم‌نگاری) انجام نشده است و این پژوهش از این جهت، نخستین است. دیگر اینکه دو پژوهش قبلی یا روی زنان تمرکز کرده‌اند یا دانش‌آموزان درحالی که پژوهش حاضر همه گروه‌های بالای ۱۸ سال را در بر می‌گیرد. دو مورد انجام شده دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد بوده‌اند که بامحدودیت‌های زمانی انجام شده‌اند. همچنین در اکثر پژوهش‌های مورد استناد به تأثیر اطلاعات و فناوری ارتباطات در بهبود معیشت و موفقیت و پیشرفت اجتماعی جوامع محروم اشاره شده که ضرورت پژوهش در زمینه تأثیر اطلاعات بر زندگی روزمره عشایر را آشکارتر می‌سازد.

روش

این پژوهش با استفاده از روش تحقیق قوم‌نگاری که روشی در مطالعات مردم‌شناسی است انجام شده است. قوم‌نگاری یکی از انواع تحقیقات میدانی است که، در آن پژوهشگر به تشریح فرهنگ و سبک زندگی گروهی از مردم می‌پردازد (طیبی، ۱۳۸۶). در این پژوهش از میان انواع قوم‌نگاری‌ها، از روش قوم‌نگاری نظام‌مند تفسیری استفاده شده است. منطقه‌ی بختیاری به وسعت حدود ۳۹۹۰۰ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران در امتداد رشته کوه‌های زاگرس (میانی) واقع شده است. این منطقه از شرق به استان اصفهان، از شمال به استان اصفهان و لرستان، از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد و از غرب به استان خوزستان محدود است. منطقه به دو قسمت بیلاقی و قشلاقی تقسیم می‌شود. بیلاق بختیاری مشتمل بر شهرستان‌های داران و فریدون‌شهر (از استان اصفهان)، الیگودرز (از استان لرستان)، شهرستان‌های کوهرنگ اردل، کیار، بروجن لردگان و فارس (از استان چهارمحال و بختیاری) است و قشلاق بختیاری مشتمل بر شهرستان‌های لالی، اندیکا، هفتکل، گتوند، باغ‌ملک، دزفول، اندیمشک، مسجدسلیمان، ایذه و شوشتر (از استان خوزستان) است.

طایفه بابادی یکی از چهار شاخه یا باب‌های اصلی ایل هفت لنگ از قوم بزرگ بختیاری هستند که پس از انقراض حکومت اتابکان (لر بزرگ) به وجود آمده است. طایفه بابادی از چندین تیره تشکیل شده است که تیره عالی انور از بزرگترین و پرجمعیت‌ترین تیره‌ها است. شغل اصلی آنها دامپروری و کشاورزی است.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش افراد بالای ۲۰ سال در جامعه عشایر بختیاری طایفه بابادی تیره عالی انور ساکن در

محصولات لبنی، مذهبی و فرهنگی است. به عنوان نمونه مهدی، در زمینه نوع نیاز به اطلاعات می‌گوید «به دلیل اینکه زمان کوچ به مشکلاتی چون زایمان دام‌ها برنخوریم به اطلاعاتی در زمینه زمان مناسب برای جفت‌گیری دام‌ها نیاز داریم و...»

زمانی که به اطلاعات فوری و روزآمد نیاز داشته‌اند از کدخدا یا ریش سفید محله، دوستان همسایگان و گاهی از تجارب شخصی‌شان.. به عنوان منابع اطلاعاتی استفاده کرده‌اند. چنانچه منیژه به عنوان یکی از اطلاع رسانیان پژوهش می‌گوید «اطلاعات را از طریق بزرگترها، مادرو مادر بزرگ‌ها می‌گیریم و گاه‌گاهی رادیو و تلویزیون...» یافته‌های پژوهش نشان داد که عشایر مورد مطالعه به هیچ‌گونه کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی دسترسی ندارند. آنها با فناوری اطلاعات و ارتباطات چون اینترنت آشنا نیستند و یا فقط تعداد کمی از آنها نام آن را شنیده‌اند.

یکی دیگر از اطلاع رسانی پژوهش در این زمینه می‌گوید «امکانات زندگی عشایری خیلی کم است و مشکلات فراوانی دامن گیر زندگی عشایری است، عشایر در زمینه دسترسی به کتاب و کتابخانه و... با مشکل روبرو هستند، رسانه‌های اجتماعی در این نوع زندگی جایگاهی ندارد و بیشترین روش مورد استفاده جهت کسب اطلاعات استفاده از تجربه است». همچنین نتایج بررسی‌ها نشان داد که تنها فناوری جهت برقراری ارتباط که مورد استفاده آنهاست، تلفن همراه است. برای کسب اطلاعات در زمینه امور دامی از امور عشایر، برای بهداشت از خانه بهداشت، و برای آموزش از معلمان شاغل در مدارس استفاده می‌کنند.

پیش می‌آمد که تشکیل دهنده‌ی بخشی از مصاحبه‌های بعدی و در واقع تکمیل کننده‌ی اطلاعات قبلی بودند. جمع آوری اطلاعات از افراد محلی به همین شیوه ادامه یافته تا جایی که دیگر داده‌های قابل توجهی از مصاحبه‌ها در مورد موضوع مورد نظر به دست نمی‌آمده است و پاسخ سوال‌های اساسی پژوهش حاصل آمده است. این وضعیت را اشباع نظری می‌نامند (Creswell, 1997). در مجموع بیست مصاحبه انجام شد که از میان مصاحبه شونده‌گان، ۱۵ نفر متاهل و ۵ نفر مجرد، ۷ نفر زن و ۱۳ نفر مرد، ۴ نفر بی‌سواد، ۶ نفر دیپلم، ۱ نفر فوق دیپلم و باقی سواد زیر دیپلم داشتند. متن مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و مورد تحلیل مضمونی قرار گرفت. برای تحلیلها از مضامین مرتبط با پرسش‌های اصلی پژوهش کمک گرفته شد و یافته‌های ارائه شده در ادامه نیز حول محور پرسش‌های پژوهش گروه‌بندی و ارائه شده‌اند. نقل قول‌های ارائه شده داخل گیومه در متن برگرفته از صحبت‌های مصاحبه‌شونده‌گان است.

یافته‌ها

اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان

در پاسخ به پرسش نخست، انجام مصاحبه و مشاهده در بین عشایر بختیاری خوزستان طایفه بابادی، تیره‌ی عالی انور مشخص ساخت که اکثر عشایر بختیاری بیسواد یا دارای تحصیلات ابتدایی بوده و به منابع رسمی و یا معتبر و روزآمد برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود دسترسی ندارند. هم چنین نتایج نشان داد که عشایر در طی شبانه روز به مدت دو الی سه ساعت از رادیو به عنوان منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. بیشترین نیاز اطلاعاتی آنها در زمینه بهداشت، آموزش و تربیت فرزندان، پرورش دام، پخت غذا، بافندگی، تهیه

جدول ۱- نوع نیاز اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان

ردیف	مقوله	نقل قول
۱	مذهبی	«برای چگونگی مراسم خاکسپاری و خاک کردن میت و نماز آیات و شروع و تمام شدن ماه رمضان و... به اطلاعات معتبر نیاز دارم»
۲	امور دامپروری	«به دلیل اینکه زمان زایمان دام‌ها با کوچ همزمان نشود به اطلاعاتی در زمینه زمان مناسب جهت جفت‌گیری دام‌ها نیاز وجود دارد»
۳	بهداشت	«جهت برطرف نمودن مشکلات و بیماریها به اطلاعاتی در زمینه بهداشت نیاز دارم که برای برطرف نمودن آن به مراکز بهداشت مراجعه می‌کنم»
۴	تربیت فرزندان	«برای پیشرفت کار و امور زندگی و چگونگی تربیت فرزندان، آموزش نماز خواندن، پاسخ به سوالات شرعی و دینی کودکان به اطلاعات کافی نیاز دارم»
۵	امور بافندگی	«طرز بافت گلیم و فرش و نقشه خوانی به اطلاعات و دانش مناسب نیاز دارم»
۶	اقتصادی	«چگونگی دریافت پول یا چک برای فروش و دریافت گاو و گوسفند، به اطلاعات نیاز دارم»
۷	زمان مناسب کوچ	«چه موقع از سال از چه مسیری حرکت کنیم کدام روز نحس است کدام روز خوب است و...»

انگیزه عشایر بختیاری خوزستان از جستجوی اطلاعات

براساس یافته‌های حاصل از مصاحبه و مشاهدات در مورد پرسش دوم پژوهش، مهمترین انگیزه پاسخگویان برای دسترسی به اطلاعات نیاز به آگاهی، افزایش و روزآمد شدن اطلاعات قبلی، کمک به خانواده برای ایجاد یک زندگی سالم‌تر، و افزایش درآمد است. نتایج پژوهش نشان داد که اکثر افراد مورد پژوهش به رادیو و در بعضی مکان‌ها که دسترسی به برق دارند از تلویزیون استفاده می‌کنند. مهمترین دلیل استفاده از رادیو قابل حمل بودن و بی‌نیازی به برق و قابلیت استفاده از باتری است. بیشترین استفاده از رادیو جهت شنیدن اخبار، آذان، برنامه‌های مستند، و کارشناسی برنامه‌هایی در زمینه آموزش خانواده، پرورش دام است. همچنین یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها نشان داد که عشایر مورد مطالعه بیشتر تمایل دارند از منابع غیر رسمی به عنوان منبع اطلاعاتی استفاده کنند. منابع غیر رسمی شامل کدخدا و ریش سفید محله، بزرگان فامیل، همسایگان، و نظایر آن هستند. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این باره می‌گوید «از هر کس که در آن کار کارشناس هست. از ریش سفیدها، و کدخدای محل می‌پرسیم، باسواد باشه، از بهداشت محله، شوراهای محله‌مون، خانم‌ها جهت پخت نان و پخت انواع غذاهای محلی و ... از مادرشورشان، مادر، زن عمو و... می‌پرسند. از یک آدم داناتر و کسی که با تجربه است می‌پرسیم. برای به دست آوردن تجربه حتی از روستاهای همجوار هم می‌پرسیم، بعضی از کارها را زن‌ها بلد هستند و ما بیشتر از خانم‌ها می‌پرسیم».

کدخدا از نظر اطلاع‌رسانان (مصاحبه‌شوندگان) پژوهش فردی است با نفوذ کلام و قدرت بیان و از محبوبیت خاصی بین طایفه و تیره برخوردار است و مشکلات و خواسته‌های مردم از طریق او حل و فصل می‌شود. وظیفه کدخدا برقراری نظم، حل و فصل دعوا در تیره‌های زیرمجموعه است. همچنین ازدواج پسران و دختران، اجرای قانون عرفی خون بس، تقسیم

ارث و میراث از وظایف قومی کدخدا محسوب می‌شود. از منابع اطلاعاتی مورد استفاده عشایر ریش سفید است. ریش سفید معتمد، آگاه، قابل احترام، روشن به امور قومی که باعث حل و فصل اختلافات در حد قوانین عرفی و سنتی محسوب می‌شود. از لحاظ ساختار قدرت قومی بررسی اختلافات رده تش و اولاد به عهده‌ی ریش سفید است. از نظر اطلاع‌رسانان پژوهش دلایلی که موجب می‌شود که به ریش سفید به عنوان منبع اطلاعاتی موثق نگریسته شود عبارتند از دارا بودن خصوصیات چو عدالت، توانمندی، لیاقت و درایت.

عوامل تاثیرگذار بر اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان

مهم‌ترین عواملی که بر اعمال اطلاعاتی عشایر تأثیر می‌گذارد (پرسش سوم پژوهش) عبارتند از اعتبار، اطمینان بخش بودن، امکان دسترسی به منبع و کانال مربوطه در زمان مناسب و ارائه اطلاعات به زبان محلی، ارائه اطلاعات از سوی منابع و کانال‌های معتبر، صداقت و درستی اطلاعات و قابلیت رفع نیاز اطلاعاتی، واضح و قابل فهم بودن، تازگی و روزآمد بودن.

نقش دانش بومی و منابع غیررسمی در اعمال اطلاعاتی عشایر بختیاری خوزستان

در ارتباط با پرسش چهارم پژوهش، نتایج مصاحبه‌ها و مشاهده‌ها نشان داد که عشایر بختیاری خوزستان از منابع و رسانه‌های محلی نظیر دوستان و همسایگان، ریش سفید محله، کدخدا و... جهت کسب اطلاعات بیشتر از منابع رسمی مانند رادیو استفاده می‌کنند. یکی از با ارزش‌ترین دارایی‌های یک جامعه، انسان با تمام قابلیت‌هایش است. در واقع سرمایه‌ی انسانی در قالب مهارت‌ها و تجارب یک قوم متجلی می‌شود و این مجموعه با ارزش دانش وسیله‌ای برای رویارویی با مشکلات پیش‌روی زندگی است. دانش بومی برخاسته از یک جامعه انسانی که در طول زمان و با فرهنگ یک قوم عجین شده است. دانش بومی مبتنی تجربه است و غالباً در طول زمان آرموده شده، با فرهنگ محلی و محیط

جدول ۲- مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر اعمال اطلاعاتی عشایر

ردیف	عوامل	نقل قول
۱	قابلیت اعتبار	«چون رادیو دولتی هست پس دروغ در آن وجود ندارد و معتبر هست»
۲	قابلیت اطمینان	«به حرف‌های مادرشورم اطمینان دارم چون سنش بالاتره و تجربه اش بیشتر...»
۳	مرتبط بودن با کار روزمره و مسائل مربوطه	«اطلاعاتی که باعث پیشرفت در زندگی روزمره‌ام می‌شود برایم مهم هست»
۴	به کارگیری موفق از سوی دیگر عشایر	«چون همسایه‌ام از دانش طبیب سنتی محله استفاده کرد و درمان شد و بیماری اش برطرف شد به دانش وی اعتماد دارم.»
۵	تازگی و روزآمدی	«به دانشی اهمیت میدهم که روزآمد باشه...»
۶	امکان دسترسی داشتن به منبع در زمان مناسب	«به ریش سفید محله اعتماد دارم چون همیشه در دسترس هست و به سوالات من پاسخ میدهد»

می گویم و به بچه های خودم و بچه های فامیل هم یاد و آموزش می دهیم».

یکی از علوم ضروری و اولیه‌ی هر فرد عشایر، نسب‌شناسی است، به گونه‌ای که پدر، فرزندش را ازدوران کودکی با نام اجدادش آشنا می‌کند و می‌کوشد تا آن‌ها را سلسله‌وار به حافظه‌ی فرزندی بسپارد، افتخار به اجداد و نوعی کینه از دشمنان و رقبای آنان و گاه قاتلان احتمالی در قالب داستان‌های ریش‌سفیدان به نسل جدید منتقل می‌شود. عشایر نسبت به طایفه‌ی خود بسیار متعصب و از شایعه‌پردازان غیرمحلّی سخت متنفرند. در گذشته، نسب هر فرد تعیین‌کننده درجه‌ی حمایت اجتماعی، دفاع طبقه، تعیین‌کننده نوع روابط مصلحت‌آمیز بین افراد قبیله و مناسبات افراد یک قبیله با قبیله‌ی دیگر و حمایت درون قبیله‌ای و برون قبیله‌ای بود. چنانچه به عنوان یکی از اطلاع‌رسان پژوهش‌دراين زمینه می‌گوید «نسب‌شناسی سلسله‌مراتب خاصی دارد مثل تقسیم‌بندی کشور به استان، استان به شهر، شهر به روستا بعد ده، ایل به طایفه بعد تیره بعد .. تاثیر آن این است اصل و نسب مشخص است و حریم مشخصه، غریبه در ایل جایگاه خاصی ندارد. جامون و سرزمین‌مان مشخصه و درصورتی که طرف از یک اصل و نسب دار باشد ازدواج صورت می‌گیرد».

نتایج مصاحبه‌ها نشان داد عشایر مهم‌ترین دلیل استفاده از ریش‌سفید محله یا کدخدا و... به عنوان منبع اطلاعاتی، اعتماد به تجربیات وی، صداقت و درایت وی می‌داند. از نظر یکی از اطلاع‌رسان پژوهش‌حاضر «از مهم‌ترین عامل که از تجربیات ریش‌سفید محله استفاده می‌کنم این است که ایشان تجربه بالایی دارند، صادق هستند، کارکشته هستند، و به ایشان شناخت کامل دارم».

همچنین بررسی‌ها نشان داد که هنگام مواقع خطر به عنوان مثال آمدن حیوانات وحشی یا آمدن دزد، در بین عشایر و همچنین به علت شرایط جغرافیایی محیط، برقراری ارتباط بین چادرهای مستقر در بیلاق و قشلاق در مواقع ضروری لازم به نظر می‌رسد. خبر کردن سایر افراد رده‌های کوچک‌تر در مواقع ضروری، نیاز به پیمودن مسافتی دارد که در بعضی مواقع، طی کردن مسافت‌های زیاد برای ارتباط حضوری، موجب بروز وقایعی می‌شود که از اهمیت آن خبر می‌کاهد. مثلاً اگر دزدی به منطقه بیاید، یا جانوری درنده‌ختراتی را برای جامعه به وجود آورد، خبررسانی فوری بسیار حیاتی بوده و از اهمیت اقتصادی برخوردار است. در این گونه موارد، افراد ایل، از راه دور (حدود سه کیلومتر) می‌توانند به وسیله‌ی بانگ زدن با صدای بلند، با هم تماس بگیرند. این گونه تماس را

زیست‌سازگار گردیده و لذا پویایی و کارایی لازم را کسب کرده است. این علم تجربی به گروه‌های قومی یا ساکنین یک ناحیه و روستا محدود نمی‌شود، بلکه به همه جوامع شهری و روستایی و عشایری تعلق دارد. دانش بومی بخشی از سرمایه ملی هر قوم است که باورها، ارزش‌ها و آگاهی‌های محلی آنان را در بر می‌گیرد و حاصل قرن‌ها آزمون و خطا در محیط طبیعی است، غالباً به صورت شفاهی سینه به سینه از نسلی به نسل بعد منتقل می‌شود. دانش محلی، بومیان را قادر به تأمین نیازمندی‌های خود از منابع طبیعی کرده است بدون این که تحلیلی در منابع رخ دهد. براساس مشاهدات و مصاحبه که توسط پژوهشگر صورت گرفته است اهمیت دانش بومی در بین عشایر به وضوح دیده می‌شود. به عنوان مثال، عشایر اغلب به نوع گونه‌هایی گیاهی‌ای که دامشان از آن تغذیه می‌کنند شناخت کامل دارند و به نوع و میزان مصرف دام از هرگونه به‌طور تجربی آگاهی داشته و گونه خوش‌خوراک را از غیرخوش‌خوراک به خوبی تشخیص می‌دهند. همچنین زنان روستایی و عشایر دامدار درگذر زمان با دانشی که از محیط خود به دست آورده‌اند به خوبی توانسته‌اند گامی مهم در جهت حفظ و نگهداری و تبدیل محصولات لبنی دامداری و نیز تأمین معیشت خانوار و کمک به اقتصاد آن بردارند. از جمله مهم‌ترین دست‌ساخته‌های زنان عشایر و روستایی تبدیل پوست دام به انواع مختلف مشک بوده است. ساخت هرکدام از مشک‌ها دانش بومی خاص خود را می‌طلبد. به عبارتی دست‌ساخته‌هایی که زنان عشایری از پوست دام تهیه می‌کنند، وظیفه‌ای است تخصصی، که به مهارت، تجربه و دانش بومی بالایی نیاز دارد که نزد زنان عشایرو روستایی وجود دارد همچنین در زمینه داروهای گیاهی همانند گل‌گاوزبان، بارهنگ، و ریواس و... شناخت کافی داشته و در درمان بیماری‌ها استفاده می‌نمایند. چنانچه یکی از اطلاع‌رسانان پژوهش‌دراين مورد می‌گوید «به صورت سنتی و از داروهای محلی استفاده می‌کنیم اگر خوب نشدیم به شهر می‌رویم مثلاً بچه مسموم شده بود مادربزرگم پونه و داروهای گیاهی داد شکم درد داشت آویشن دم کردم و خوب شد بیماری‌ها و حتی خودمان مشکل داشتیم به بزرگترها می‌گوییم و اگر نیاز داشته باشیم به شهر می‌رویم».

این دانش علیرغم در حاشیه ماندن، خود را در طی سالیان متمادی حفظ کرده و همچنان در پیشبرد زندگی بشری نقش تسهیل‌کننده را ایفا می‌کند. اعضای اجتماع محلی به ویژه پیران و سالخورده‌گان بهترین منبع برای دستیابی به دانش بومی هستند. «هرچیزی که خودمان محلی بلدیم به بچه‌ها

«بنگ بانگ» کردن می‌نامند. برای هشدار به گیرنده خبر، ابتدا به صورت مقطع چند بار بلند هی، هی، هی می‌گویند، بعد نام طرف مخاطب را می‌خوانند. طرف مخاطب بعد از شنیدن علامت آغاز مخابره و نام خود، با همان علایم جواب می‌دهد و بدین ترتیب ارتباط برقرار می‌شود.

علاوه بر موارد خطر، در موارد دیگر نیز از این روش استفاده می‌شود. چون محیط طبیعی قلمرو ایلی آلودگی صدا ندارد و گوش افراد به صداهای خارج از استاندارد آلوده نشده است، درجه‌ی شنوایی آن‌ها در حد بسیار مطلوبی قرار دارد و می‌توانند صداهای با فرکانس پایین‌تر از فرکانس‌های مخابراتی محیط‌های آلوده شده توسط صداهای ناهنجار را بشنوند. در مواردی که فاصله‌ی بین پیام دهنده و پیام گیرنده زیاد باشد، با شلیک تیر و یا با فرستادن پیک ارتباط برقرار می‌شود. شلیک تیر برای اطلاع‌رسانی در زمینه خبر فوت، برگزاری مراسم سوگواری، انجام می‌گیرد. ارسال پیک، نیز از مطمئن‌ترین راه پیام‌رسانی است. دعوت برای مراسم عروسی و عزاداری، شرکت در جلسات و غیره در فواصل دور نیز، به وسیله‌ی پیک انجام می‌شود. با توجه به این که در قلمرو ایلی خانوارهای طوایف مختلف با یکدیگر بستگی نسبی و سببی دارند، پیک‌ها می‌توانند در هنگام پیمودن مسیر، در بین خانوارهای فامیل بیتوته کرده و مجدداً به راه خود ادامه دهند. از پیک، بیش‌تر برای رساندن پیام شفاهی استفاده می‌شود زیرا به علت کمبود افراد باسواد در ایلی، ارسال پیام کتبی کم‌تر امکان دارد. پیام کتبی، در موارد ضروری که لازم است مخاطب دستخط و مهر یا امضای طرف را رؤیت کند، ارسال می‌شود.

یکی از اطلاع‌رسانان پژوهش در این زمینه می‌گوید: «تیراندازی معمولاً برای مراسم شادی و عروسی‌ها به کار می‌رود و همچنین برای شیون، یا وقتی که یک شخص معروفی از ایلی می‌میرد، سر مزار او تیراندازی می‌کنند و برای اینکه به مردم اعلام کنند کسی مرده با تیراندازی به مردم خبر می‌دهند و به جای جار زدن از تیراندازی استفاده می‌کنند، یا هنگامی که تهدیدی برای ایلی یا روستا یا روستاهای اطراف اتفاقی می‌افتد تیراندازی می‌کنند یا در آخر برای قدرت‌نمایی و به رخ کشیدن قدرت تیراندازی می‌کنند»

شناسایی موانع و مشکلات اطلاع‌یابی عشایر بختیاری خوزستان

در پاسخ به آخرین پرسش پژوهش، نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و مشاهده‌ها، نشان داد که عشایر در دسترسی به اطلاعات با مشکلات و موانع زیادی روبرو بودند، که صعب‌العبور بودن راه‌های ارتباطی، کمبود مراکز آموزشی (مدارس)، بی‌سوادی،

محرومیت از امکانات رفاهی و بهداشتی، نبود نیروی برق، از مهم‌ترین موانع دسترسی به اطلاعات محسوب می‌شود. به همین منظور افراد ترجیح می‌دهند که اطلاعات مورد نیاز خود را از کانال‌های دیگری همچون تجربه شخصی، تجربیات کدخدا و ریش سفید محله بدست بیاورند. چنانچه یکی از اطلاع‌رسانان پژوهش می‌گوید «موبایل‌ها آنتن‌دهی ندارد یک هفته آنتن می‌دهد، یک هفته آنتن ندارد، چون شبکه روستایی هست، ماشین کم هست، رفت و آمد سخت هست...»

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به این که تاکنون پژوهشی در حوزه‌ی بررسی نیازها و اعمال اطلاعاتی عشایر کوچنده برای این قشر صورت نگرفته است. بنابراین یافته‌های این پژوهش علاوه بر سودمندی برای سیاستگذاری و خدمت‌دهی، می‌تواند محرک پژوهش‌های بعدی در این زمینه باشد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشترین نیاز اطلاعاتی عشایر در زمینه بهداشت، آموزش و تربیت فرزندان، پرورش دام، اموزندگی روزمره (بافندگی، پخت نان، تهیه محصولات لبنی و...)، مذهبی و فرهنگی، تعیین زمان کوچ و... است. عشایر همچنین برای رفع مشکلات و مسائلی چون چگونگی برگزاری مراسم سوگواری، شادی، ازدواج، اطلاع از زمان مناسب جفت‌گیری دام‌ها، زمان دروی محصول، زمان مناسب آسیاب، به جستجوی اطلاعات می‌پردازند. اکثر عشایر مورد مطالعه، از منابع اطلاعاتی غیر رسمی چون کدخدا، ریش سفید محله، بزرگان فامیل و سالخوردگان جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خویش استفاده می‌کنند. این وابستگی به فرهنگ شفاهی و استفاده گسترده از ارتباطات فردی برای دسترسی به اطلاعات شاید ناشی از فقدان گسترده وجود منابع اطلاعاتی رسمی و خدمات اطلاعاتی نظیر کتابخانه و غیره باشد. در نبود هر گونه خدمات اطلاعاتی رسمی، تنها منبعی که عشایر به استفاده از آن عادت کرده و به آن اعتماد دارند سایر افراد قبیله آنهاست. البته این مورد مختص این پژوهش نبوده بلکه یافته‌های محمدی، سپیدنامه و عبدالله عموقین (۱۳۹۵) نیز حاکی از آن بوده است که اکثر زنان عشایر مورد مطالعه از این کانال به تامین نیازهای اطلاعاتی خود می‌پردازند. به طور کل بعضی از انواع نیازها مثل نیاز به اطلاعات بهداشتی و نیز استفاده از ارتباطات بین فردی برای رفع نیاز اطلاعاتی در میان جوامع غیر شهرنشین مثل روستاییان که از امکانات شهرها دور هستند رایج است کما این که یافته‌های مشابه در مورد روستاییان نیجریه نیز (Nwagwu and Ajama, 2011) وجود داشت.

مهم‌ترین عناصری که بر اعمال اطلاعاتی عشایر تاثیر

باتوجه به نتایج که نشان دهنده نیاز اطلاعات عشایر، نبود آگاهی و دسترسی به خدماتی نظیر کتابخانه و نقشی که رسانه هایی نظیر رادیو در رفع نیاز اطلاعاتی آنها ایفا می کنند، پیشنهاد می شود که خدمات اطلاعاتی مناسبی برای این گروه از مردم طراحی شود و از رادیو و رسانه های مشابه به شکل موثرتری برای آگاهی رسانی به عشایر و رفع نیازهای اطلاعاتی مهم آنها از جمله در حوزه هایی مثل دامداری و سلامت استفاده شود.

References

- Arjomand Siahpoosh, E., & Heidary, Z. (2012). Impact of mass communication devices on life style of villagers and nomadic people of West Gilan., *Studies of Social Development of Iran*, 4 (3), 89-103. (Persian)
- Asadi, A., Sharifzadeh, A., & Sharifi, M. (2009). Study of information behaviour of tomato farmers (case study of Badooleh, Bushehr province). *Journal of Economic Research and Agricultural Development*, 31 (1), 31-43. (Persian)
- Azkiya, M., & Ghaffari, G. (2003). Rural development. Tehran: Nei publishing.
- Babayi, M. (2007). *Information seeking behavior*, Tehran: Institute for scientific information and technology Co. (Persian).
- Bakar, A. B. A. (2011). Information Seeking Behaviors of Rural Women in Malaysia. *Library Philosophy and Practice*. Paper 461. Retrieved June 15, 2016, From: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1479&context=libphilprac>
- Carey, R. F., McKechnie, L. E., & McKenzie, P. J. (2002). Gaining access to everyday life information seeking. *Library & Information Science Research*, 23 (4), 319-334.
- Creswell, J. W. (1997). *Qualitative Inquiry and Research Design*, London: Sage Publishing.
- Davarpanah, M. R. (2007). *Scientific relationship: information need and information behavior*. Tehran: Dabizesh; Chapar Publishing Co. (in Persian)
- Guzik, E. (2017). *Informing Identities: Religious Conversion Experiences of Muslims in the Toronto Area*, PhD dissertation, Information Studies. University of Toronto.
- Jalaja, V., & Kala. P. A. (2015). Case Study of Tribal Farmers' Agricultural Information Needs and Accessibility in Attappady Tribal Block, Palakkad, *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 20(8). <http://iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol20-issue8/Version-5/B020850712.pdf>
- Kelkar, M. (2007). Local Knowledge and Natural Resource Management: A Gender Perspective, *Indian Journal of Gender Studies*, 14 (2), 295-306.
- McKenzie, P. J. (2003). A model of information prac-
- می گذارند قابلیت اعتبار، اطمینان بخش بودن، امکان دسترسی داشتن به منبع و کانال مربوطه در زمان مناسب و ارائه اطلاعات به زبان محلی، ارائه اطلاعات از سوی منابع و کانال های معتبر، واضح و قابل فهم بودن اطلاعات ارائه شده و تازگی و روزآمد بودن بوده است. این موارد را در پژوهش های دیگر نیز می توان یافت. یافته های پژوهش اسدی، شریفزاده و شریفی (۱۳۸۸) نشان داد که عواملی چون، امکان دسترسی داشتن به منبع و کانال مربوطه در زمان مناسب و ارائه اطلاعات به زبان محلی، واضح و قابل فهم بودن اطلاعات ارائه شده از مهم ترین عناصری هستند که بر اعمال اطلاعاتی کشاورزان تاثیرگذار بوده است. به این نکته فقط باید توجه داشت که شیوه سنجش اعتبار منابع توسط عشایر تا حد زیادی مبتنی بر عناصری مثل شناخت فرد یا منبع و درکی که گیرنده اطلاعات از میزان تجربه و پیشینه منبع اطلاعات دارد بستگی دارد. کما این که عشایر سالخوردگان را نه تنها به لحاظ سن بلکه به دلیل تجربه جمعی پیشین از درستی اطلاعات آنها به عنوان منبع اطلاعات قابل قبول مورد استفاده قرار می دهند.
- بر اساس الگوی اعمال اطلاعاتی مک کنزی (McKenzie, 2003)، نوع نیازهای اطلاعاتی و منابع اطلاعاتی مورد نظر برای افراد مختلف، بر حسب شرایط محیطی و اجتماع متفاوت است. فرایندهای جستجو و استفاده از اطلاعات به صورت اجتماعی شکل می گیرند و تمامی اعمال انسان اجتماعی است و از تعامل بین اعضای جامعه سرچشمه می گیرند. چنانچه، مطالعه مذکور این فرضیه را تقویت کرد که شیوه زندگی به نحو چشمگیری فرایند اطلاع یابی و کسب اطلاعات عشایر را هدایت و کنترل می کند. در این پژوهش عشایر منابع غیررسمی را ترجیح می دهند. در حالی که استفاده از مجراهای رسمی به طور شگفت انگیزی در اولویت های پایین تر قرار داشت. عشایر بیش از همه علاقه مند به جستجوی اطلاعات واقعی برای رفع مشکلات زندگی روزمره خویش بودند. اغلب عشایر برای کسب اطلاعات اولیه در یک موضوع خاص، به شیوه شفاهی و عمدتاً در تعامل با دیگران بدست می آورند. ارتباط با دوستان، خویشاوندان، ریش سفید و کدخدای محله در زمره این موارد هستند. عشایر از جمله اقشاری هستند که به دلیل ساخت سنتی - اجتماعی، شیوه زندگی، خانوادگی، ظواهر فرهنگی و عرف حاکم بر جامعه آنها، موجب گردیده است که نیازهای اطلاعاتی متفاوتی داشته باشند. شرایط زندگی، عشایر را وامی دارد تا به جستجوی اطلاعاتی در زمینه ی بهداشتی، کشاورزی، دامپروری، و... بپردازد.

- formation needs of nomad students from Ghashghayi tribe of Fars province, Amaleh Family, Safi Khani family: presentation of an algorithm to supply librarian materials. Master degree dissertation. Alzahra University Publishing Co. (Persian).
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of "way of life". *Library & Information Science Research*, 17(3), 259-294.
- Savolainen, R. (2007). Information behavior and information practice: Reviewing the "umbrella concepts" of information-seeking studies. *The Library Quarterly*, 77(2), 109-132.
- Shakoor, A., Tabibi, H. R., Bagherzadeh, M. S., & Vahedpoor, G. (2013). Measuring the economic and social factors influencing residency of nomads. *Journal of Regional Planning*, 3 (9), 1-11. (Persian)
- Singh, R. & Aggarwal, P. L. (1993). Information needs of Punjabi farm women. *Indian Journal of Extension Education*, 29, 50-54.
- Singh R., & Hansra, A. S. (1992). Information needs of farmers. *Indian Journal of Extension Education*. (122).
- Sridhar, M. (1989). Information seeking behavior of Indian space technologists. *Library Science*, 26, 127-162.
- Vahedi, M. et al. (2005). The survey of Educational Needs of Farmers in Ilam province for Adoption and participation in IPM programmers' research papers. Ilam Islamic Azad University.
- Warren, D. M. (1991). The Role of Indigenous Knowledge in Facilitating the Agricultural Extension Process. Paper presented at International Workshop on Agricultural Knowledge Systems and the Role of Extension. Bad Boll, Germany, May 21-24.
- Wilson, T. D., & Streatfield, D. R. (2001). Action research and users' needs. *Information Research*, 6(4).
- tics in accounts of everyday-life information seeking. *Journal of Documentation*, 59(1), 19-40.
- Mohammadi, M., Sepidnameh, Z., & Ebadallah Amooghin, J. (2016). Information needs of nomadic people of Kohgiluyeh. *Human Information Interaction*, 2 (4), 77-85 (Persian)
- Nwagwu W, & Ajama M. (2011). Woman's health information needs and information sources: A study of a rural oil palm business in South-Western Nigeria. *Annals of Library and Information Studies*, 58, 270-81.
- Ojimbo, J.B. (1990). Communication of agricultural information between research scientists, extension personnel and farmers in Kenya. Dissertation Abstracts International. *Humanities and Social Sciences*, 50 (8), 2286.
- Parham, B. (1993). *Raising the issue of nomads: nomads from the perspective of sociology*. Tehran: Agah.
- Pettigrew, K. E. (1999). Waiting for chiropody: contextual results from an ethnographic study of the information behaviour among attendees at community clinics. *Information Processing & Management*, 35(6), 801-817.
- Rezvanfar, A. (2007). Communication and socio-personal factors influencing adoption of dairy farming technologies amongst livestock farmers. *Livestock Research for Rural Development*, 19 (33), <http://www.lrrd.org/lrrd19/3/rezv19033.htm>.
- Rothbauer, P. (2009). Exploring the placelessness of reading among older teens in a Canadian rural municipality. *The Library Quarterly*, 79(4), 465-483.
- Salahi Isfahani, G., & Khojastehnasab, H. (2014). Changes of life style in nomadic life: case study of Saveh. *Geography*, 12 (40), 161-171. (Persian)
- Saleh, A. G., & Lasisi, F. I. (2001). Information Needs and Information Seeking Behavior of Rural women In Borno State, Nigeria. *Library Philosophy and Practice*. <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1657&context=libphilprac>
- Salehi Deh Padkani, H. (2009). Investigation of in-

An Ethnographic Study of Information Needs and Practices of Nomadic People of Babadi Clan of Bakhtiari Tribe

Fariborz Foroutan: PhD Student of Knowledge and Information Studies, Kharazmi University, Tehran, Iran (Corresponding author). fariborz_foroutan@yahoo.com

Hamid R. Jamali: Associate Professor of Knowledge and Information Studies, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Abstract

Background and Aim: The aim was to study information needs and practices of nomadic people of Babadi clan of Bakhtiari tribe.

Methods: The study uses ethnography as method and uses observation and semi-structured interview as data collection techniques.

Results: Life style increasingly influences and directs the way nomadic people look for information. They prefer informal information resources and use formal sources of information as their very low priority. Nomads seek practical information for solving their daily life problems. Most of nomadic people use interaction with others as the way of looking for information and they use friends, family, and elders of their clan for this purpose. Head of the clan and elders play an important role as sources of information and trust criteria for most of nomadic people is the level of knowledge they have about the source of information.

Conclusion: Nomads probably due to their limited access to formal information resources (e.g. libraries and information services) still rely on oral culture and interpersonal communications. There is a need to design and develop proper information services to meet their information needs and remove barriers to their information access.

Keywords: Information needs, Information practices, Nomads, Bakhtiari tribe, Information behavior, Ethnography